

Asia: VN/1393/2020

Työryhmän mietintö lähestymiskiellon tehostamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lähisuhdeväkivallan riskinarviointi

-

2. Lähestymiskiellon määräämisen edellytykset

-

3. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta

Tuomioistuinvirasto pitää esityksessä kuvattuja muutosehdotuksia perusteltuina ja tarpeellisina. Muutosehdotusten taustalla olevat tavoitteet ovat tärkeitä rikosten ennaltaehkäisyyn ja erityisesti lähisuhdeväkivallan katkaisemisen tehostamiseksi.

Selvänä epäkohtana nykyjärjestelmässä voidaan pitää sitä, että poliisi ei käytännössä juuri koskaan määrää väliaikaista lähestymiskieltoa.

Myöskään sosiaali- ja syyttäjäviranomaiset eivät käytännössä koskaan toimi lähestymiskiellon hakijoina. Mietinnössä ehdotettu lainsäädäntömuutos on hyvä alku, mutta ennen kaikkea viranomaiskäytännön muuttamiseen tulisi vaikuttaa koulutuksella, selkeillä prosesseilla ja asianmukaisella aineistolla siten, että väliaikaismääräyksen antaminen tai lähestymiskiellon hakeminen olisi vakioitua ja helppoa.

Edellä mainittujen viranomaisten aktiivisen toiminnan merkitystä korostaa erityisesti se, että tuomioistuimessa määrättävä väliaikainen lähestymiskielto edellyttää pääsääntöisesti asianosaisten kuulemista (laki lähestymiskiellosta 11 § 3 mom), mikä tuomioistuimessa tapahtuvana aina johtaa tiettyyn viivästykseen. Väliaikaisen määräyksen antamista tuomioistuimessa ei tästä syystä voida pitää tehokkaana puuttumiskeinona eikä väliaikaisia kieltoja juurikaan määrätä. Tyypillisesti tuomioistuimessa käsitellään yhdellä tiedoksiannolla ja kuulemistilaisuuden varaamisella asia

kokonaisuudessaan yhdellä kertaa. Lähestymiskieltoasia pyritään aina käsittelemään mahdollisimman ripeästi, mutta parhaimmillaankin käsittely tiedoksiantoineen kestää viikkoja eikä tilanteeseen siksi tuomioistuimissa päästä puuttumaan välittömästi. Vaikka siis lähestymiskieltoain 11 § 1 momentin mukaan väliaikaisen kiellon voi määrätä tuomioistuin, käytännössä tuomioistuimessa menetetään aina nopean puuttumisen teho eikä kysymys enää ole tehokkaasta väliaikaismääräyksestä.

Tästä syystä välittömän puuttumisen tulisi tapahtua ensikosketuksen saaneen viranomaisen toimesta. Ainoastaan kiireettömämmät hakemukset tulee ohjata käräjäoikeuksiin, sillä väliaikaisen kiellon määrääminen tuomioistuimessa edellyttää edellä kuvatulla tavalla aina osapuolten kuulemista tai vähintään (tuloksettomia) vastapuolen tavoittamisyrityksiä.

4. Turvallisuutta parantavat toimenpiteet lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä

-

5. Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Tuomioistuinten rooli:

Koska esityksen kohdassa 4.1.8. myös tuomioistuimille asetetaan velvollisuus tarvittaessa tiedottaa väkivallan tekijöille suunnatuista palveluista, on tästä toimimisvelvollisuudesta ja siihen liittyvästä aineistosta annettava riittävästi tietoa tuomioistuimille. Mietinnössä ei tarkemmin kuvata, millä tavalla tuomioistuinten palveluja koskeva tiedottamisvelvollisuus toteutettaisiin. Tätä on syytä tarkastella yksityiskohtaisemmin jatkovalmistelussa.

Hakemukset ja esitteet:

Mietinnössä on lisäksi todettu tarve käydä läpi ja uudistaa lähestymiskieltoihin liittyvät hakemukset ja esitteet. Tuomioistuinvirasto pitää ehdotusta kannatettavana. Kaikissa asiaan liittyvissä ohjeissa ja kaavakkeissa tulisi huomioida aiempaa paremmin pyynnön laatimisen mutta myös sen lähettämisen helppous. Tähän voidaan päästä panostamalla ymmärrettävyyteen ja käyttämällä apuna esimerkiksi oikeusmuotoilua. Juuri lähestymiskieltojen osalta on myös erityisen tarpeellista, että tietoa ja ohjeita on yksityishenkilöiden saatavilla monella kielellä. Asian luonteesta johtuen hakemuksen täyttää tyypillisesti paineen alla oleva henkilö, jonka hakemuksen täyttämiseen tai juristin hankkimiseen tarvittavat voimavarat voivat olla hyvinkin rajalliset kriisiytyneen tilanteen tai muutoin haavoittuvan aseman (ikä, hauraus) vuoksi.

Mietinnöstä ei käy ilmi minkä tahon on tarkoitus vastata edellä mainitun aineiston uudistamisesta. Asiaan on syytä palata jatkovalmistelussa.

6. Oikeudellinen apu

Lähestymiskieltoilaisissa vahvana pääsääntönä on, että asianosaiset vastaavat itse käsittelystä johtuvista kustannuksistaan. Siihen nähden sekä maksuvelvollisuutta koskevien yllätyksellisten ratkaisujen välttämiseksi olisi tarpeen mahdollisimman yksiselitteisesti todeta se, miten oikeudenkäyntiavustajan palkkio suhteutuisi edellä mainittuun kulujen kuittaamista koskevaan pääsääntöön.

Esityksen mukaan hakijalle määrättävästä oikeudenkäyntiavustajasta (ehdotettu 14a §) olisi soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvussa asianomistajan oikeudenkäyntiavustajasta säädetään. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 10 §:n mukaisesti oikeudenkäyntiavustajan palkkio maksetaan valtion varoista noudattaen soveltuvin osin, mitä oikeusapulaissa säädetään avustajan palkkioista ja korvauksista. Säännöksen 2 momentin mukaan vastapuolen korvausvelvollisuudesta valtiolle on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeusapulain 22 §:ssä säädetään. Viimeksi mainitussa säännöksessä todetaan, että oikeusavun saajan vastapuoli veloitetaan häviötilanteessa korvaamaan valtiolle sen varoista maksetut kustannukset.

Mietinnössä ei tarkemmin lausuta siitä, miten palkkion kanssa meneteltäisiin eli onko tarkoitus, että lähestymiskieltoon määrätty henkilö veloitettaisiin oikeusapulain 22 §:n nojalla korvaamaan hakijalle määrätyn avustajan palkkio ja mahdolliset todistelukustannukset valtiolle? Toisaalta taas, jos vakavissa lähestymiskieltoasioissa käytettävien avustajien palkkiot onkin tarkoitus jättää valtion vahingoksi, voisi tätä koskevan selventävän maininnan lisääminen olla paikallaan yhtenäisen oikeuskäytännön varmistamiseksi.

Lähestymiskieltojen osalta ajateltavissa olisi myös ratkaisu, jonka mukaan kieltoon määrättävän mahdollinen maksuvelvollisuus valtiolle kytkettäisiin painavien syiden olemassaoloon nykyisen 14 § mukaisesti. Tällainen ratkaisu poikkeaisi kuitenkin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain systematiikasta sen verran, että voi olla tarpeen luopua viittaustekniikasta ja pohtia räätälöityjen kustannus- ja palkkiosäännösten kirjoittamista suoraan lähestymiskieltolakiin.

7. Oikeudenkäyntimaksu

-

8. Lasten asema

-

9. Lähestymiskielton valvonta

-

10. Lähestymiskiellon rikkominen

-

11. Ehdotuksen vaikutukset

Vaikutukset tietojärjestelmiin:

Aikaisemmin käytössä olleiden lähestymiskiellomuotojen (perusmuotoinen, perheen sisäinen, laajennettu lähestymiskiello) lisäksi esitetään nyt uutta kiellomuotoa (laajennettu, johon liitetään valvonta). Tästä seuraa, että tuomioistuinten tietojärjestelmiin tulee tehtäväksi uutta pyyntö- ja seuraamusmuotoa koskeva lisäys. Voimaantulosta riippuen muutos tulisi tehdä nykyisiin järjestelmiin tai uuteen AIPA-järjestelmään.

Mietinnön mukaan laajennettuun lähestymiskieltoon liitettävästä sähköisestä valvonnasta on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle. Sanotun ilmoitusvelvollisuuden kulkeminen viranomaiselta toiselle edellyttää teknistä toteuttamista.

On siis selvää, että ainakin edellä mainitut muutokset johtavat tietojärjestelmiä koskeviin muutostarpeisiin. Tietojärjestelmätöiden laajuus, toteutustapa ja tarkempi kustannusvaikutus ei ole toistaiseksi arvioitavissa.

Juttumääriin liittyvät taloudelliset vaikutukset:

Esityksessä arvioidaan lähestymiskieltohakemusten määrän kasvavan noin 1000 asialla vuodessa.

Tämän hetken karkean arvion mukaan voidaan todeta, että 1000 asian lisääntyminen tarkoittaisi 3,7 tuomarin henkilötyövuoden lisätarvetta. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että tuomareiden ohella tarvitaan myös kansliahenkilökuntaa ja haastemiehiä samassa suhteessa kuin tuomareita. Pelkästään palkkausmenoihin tarvittavan lisämäärärahan tarve olisi noin 0,69 miljoonaa euroa.

Lähestymiskieltoasiassa järjestetään aina suullinen käsittely, mikä merkitsee, että jo entisestään niukkaan salikapasiteettiin kohdistuu entistä enemmän painetta. Jo muutaman istuntosalin lisäys merkitsee satojen tuhansien investointitarvetta ja yhden salin AV-tekniikka maksaa keskimäärin noin 50 000 euroa.

Laskelmissa tulee lisäksi ottaa huomioon rikosasioina käsiteltävien lähestymiskiellon rikkomisten todennäköinen lisääntyminen. Karkeasti arvioiden, ja vuosien 2015 ja 2016 määriin verraten, tämä voisi tarkoittaa noin 150-200 uutta rikosasiaa.

Tässä vaiheessa voidaankin todeta, että muutos aiheuttaa vuositasolla arviolta ainakin 700 000 – 800 000 euron vuosittaiset lisäkustannukset tuomioistuinlaitokselle. Mietinnössä ehdotetuin tavoin tarkempaan resurssiarviointiin on joka tapauksessa syytä palata jatkovalmistelussa.

12. Muuta

Vakavissa tapauksissa yhteiskunnalla on oltava tehokkaat keinot suojata rikoksen uhan kohteena olevaa henkilöä. Sähköisestä valvonnasta säätäminen olisi omiaan tehostamaan vakavimmissa tapauksissa määrättäviä lähestymiskieltoja.

Myös poliisille säädetty tehokkaampi puuttumismahdollisuus on tarpeellinen uudistus. Viime kädessä kuitenkin soveltamiskäytäntö tulee ratkaisemaan muutosten tosiasiallisen tehokkuuden. Siksi on tärkeää, että poliisi saa uudistuksen myötä tarvitsemansa opastuksen ja asianmukaisen aineiston väliaikaisten lähestymiskieltojen käsittelyyn ja määräämiseen. Myös syyttäjä- ja sosiaaliviranomaisen entistä aktiivisempi toiminta suojattavan henkilön apuna on keskeisessä asemassa tosiasiallisten parannusten aikaansaamisessa. Vakavissa tilanteissa välitön puuttuminen viranomaisten toimesta on aivan ratkaisevassa asemassa suojattavan kannalta.

Edellä kerrotulla tavalla Tuomioistuinvirasto katsoo, että oikeudenkäyntiavustajalle maksettavan palkkion osalta olisi syytä pohtia ehdotetun sääntelyn täsmentämistä kieltoon määrätyn mahdollisen korvausvelvollisuuden suhteen.

Sähköistä valvontaa koskevat tekniset seikat ja mahdollisen voimaantulon ajankohta määrittävät tarkemmin vaadittavien järjestelmämuutosten laadun ja laajuuden.

Keskeisintä on kuitenkin huomata, että esityksen läpivieminen vaikuttaa joka tapauksessa käräjäoikeuksien toimintaan toisaalta kiireellisyyden ja toisaalta kasvavien juttumäärien osalta. Muutosten tehokas toimeenpaneminen edellyttää kustannusvaikutusten huomioimista tuomioistuinten resursseissa.

Ylijohtaja   Riku Jaakkola

Erityisasiantuntija   Nina Immonen

Jaakkola Riku
Tuomioistuinvirasto

Immonen Nina
Tuomioistuinvirasto